

УДК 347.122:364.4

Кривенко Юлія Василівна,

кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри цивільного права
Національного університету «Одеська юридична академія»

ВОЛОНТЕРСЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ: ПОНЯТТЯ ТА ОЗНАКИ

Постановка проблеми. Революція «Гідності» вплинула на процес активізації діяльності громадян не лише в соціальній сфері, а знайшла свій прояв в масовій підтримці українцями та благодійними інституціями поранених, біженців, переселенців, армії, оголивши при цьому ряд законодавчих проблем, які потребують термінового вирішення. Сьогодні в Україні зароджується демократичне суспільство, яке має базуватися на принципах свободи, творчості та гуманізму. Враховуючи, те, що існуючі державні структури не в змозі вчасно реагувати на всі потреби суспільства, особливої ваги набуває волонтерська діяльність.

Волонтерська діяльність в Україні яка, ще декілька років тому, була маловідомою, є такою, що дозволяє говорити про неї як про суспільне явище, яке потребує правового регулювання з урахуванням питань, які виникають на практиці.

Метою цієї статті є дослідження чинного законодавства України в сфері здійснення волонтерської діяльності та перспективи розвитку законодавства щодо визначення поняття та основних ознак волонтерської діяльності.

Відповідно до поставленої мети, вирішення потребують наступні завдання:

- проаналізувати чинне законодавство щодо поняття та загальної характеристики волонтерської діяльності;

- надати пропозиції, щодо удосконалення нормативно-правових актів України («Про волонтерську діяльність», «Про благодійну діяльність та благодійні організації») для усунення наявних труднощів і перешкод у подальшому розвитку волонтерської діяльності в Україні.

Стан дослідження теми. Аналіз наукових досліджень з проблеми дозволяє зробити висновок про те, що питання щодо поняття волонтерської діяльності розглядалося як правило досить вузько і стосувалося соціології, педагогіки, політології. В зв'язку з чим виникла необхідність аналізу волонтерської діяльності та правового регулювання.

Законодавство у сфері волонтерської діяльності регулюється Конституцією України, Законом України «Про волонтерську діяльність», Законом України «Про благодійну діяльність та благодійні організації», міжнародними договорами.

Виклад основного матеріалу. Волонтерська діяльність є основою побудови та розвитку громадянського суспільства. Вона втілює в собі найшляхетніші прагнення людства – прагнення миру, свободи, безпеки та справедливості для всіх людей. У період глобалізації та постійних змін світ стає меншим, більш незалежним, більш складним.

Міжнародне законодавство визначає, що волонтерська діяльність – індивідуальна чи колективна – є способом:

- підтримки та зміцнення таких людських цінностей, як піклування та надання допомоги членам громади;

- використання кожною людиною своїх прав та обов'язків, як члена певної громади в процесі навчання та розвитку впродовж усього життя, реалізуючи весь свій людський потенціал;

- взаємодії між людьми, незважаючи на всі відмінності, для спільного життя у здоровому стабільному суспільстві, для спільного вироблення нових способів вирішення проблем, які виникають [1].

В ст. 1 Загальної декларації волонтерів визначено, що волонтерська діяльність – добровільна, безкорислива, соціально спрямована, неприбуткова діяльність, що здійснюється волонтерами та волонтерськими організаціями шляхом надання волонтерської допомоги. Насамперед, саме слово «діяльність» означає систематичні дії членів суспільства, їхніх об'єднань, спрямовані та досягнення певного результату. Діяльність таких осіб здійснюється в інтересах інших осіб та в інтересах суспільства (без мети отримання прибутку від виконаних робіт та наданих послуг).

Дане визначення дозволяє окреслити коло ознак волонтерської діяльності. Ознаки волонтерської діяльності можна поділити на загальні та спе-

ціальні. До загальних слід віднести: добровільність, безоплатність, неприбутковість, до спеціальних враховуючи сутність волонтерської діяльності, соціальну спрямованість, визначивши коло ознак, слід зазначити, що на нашу думку перелік ознак є невичерпним і може бути розширеним.

На сьогодні, зупинимось на аналізові визначених ознак волонтерської діяльності. Конституція України проголошує, що ніхто не може бути примушений до вступу в будь-яке об'єднання громадян чи обмежений у правах за належність чи неналежність до політичних партій або громадських організацій [2], отже волонтерська діяльність є добровільною. У зв'язку з цим варто дослідити етимологію слова «добровільність». Воно є похідним від «добровільний» – який здійснюється, діє з власного бажання, доброї волі, без насилля, примусу [3, с. 307]. Слово «добровільний» утворено шляхом об'єднання слів «добрий» і «воля». Наочним доказом цього є більш рання форма цього слова: «добровольно», «добровольность» [4, с. 734]. У староукраїнській мові про діяння, яке вчинене добровільно, з власної волі, говорили як про вчинене доброю волею [5, с. 195]. У ті часи добровільність була одним із значень поняття «добрий», під яким також розуміли: 1) який єсносієм позитивного начала, протилежний до негативного; 2) без відхилень від норми, від усталеного взірця [5, с. 307-310].

Наступна ознака безоплатність (безкорисливість). Залежить від того, що слід брати за основу безоплатність чи безкорисливість. Закон визначає саме поняття «безкорисливість». Волонтерська діяльність не є безкорисливою, оскільки вона завжди приносить вигоду волонтерам, але ця вигода не є матеріальною. Вона допомагає людям досягти більшого впливу на власне життя. Зокрема, участь у волонтерській діяльності людей, які самі потребують допомоги (самотні пенсіонери, люди з особливими потребами, малозабезпечені, люди з алкогольною та наркотичною залежністю в минулому тощо), зарекомендувала себе як діяльність, що допомагає їм змінити своє життя на краще. Допомагаючи іншим, вони стають упевненими у своїх силах, здібностях, опановують нові навички та встановлюють нові соціальні зв'язки. Також волонтерство, дає змогу людині знайти себе та привнести у своє життя ті цінності та звички, завдяки яким вона матиме здорове, продуктивне й насичене життя, і особливо це стосується підлітків та молоді [6].

За сучасних умов розвитку суспільства цивільне законодавство у більшій мірі приділяє увагу відносинам оплатним, ніж безоплатним. Однак, поряд із оплатними договорами ЦК України регулює також і значну кількість безоплатних догово-

рів (дарування, позичка, безоплатне зберігання та ін.). Слід при цьому зауважити, що відсутність ознаки еквівалентності чи оплатності не може бути перешкодою для віднесення певних відносин до цивільно-правових [7, с. 240]. Безоплатне виконання робіт або надання послуг особами, що має одноразовий характер або здійснюється на основі сімейних, дружніх чи сусідських відносин, не є волонтерською діяльністю.

До наступної ознаки волонтерської діяльності слід віднести неприбутковість. Волонтерська діяльність є неприбутковою так як не має на меті отримання прибутку при здійсненні основної діяльності, хоча отримання прибутку як побічний ефект не виключається.

Слід зупинитися на аналізові спеціальної ознаки волонтерської діяльності як соціальна спрямованість.

Як відомо, спрямованість – це сукупність стійких мотивів, які орієнтують діяльність і є відносно незалежними від конкретних ситуацій.

Найчастіше в літературі описують альтруїстичне бажання допомогти іншим, але поряд із цим є потреба в спілкуванні, саморозвитку, набутті професійних знань та навичок, а наявність заохочень з боку організації також є вагомим стимулом для активної позиції людини у волонтерській діяльності [8, с. 349]. Служіння суспільству виховує громадянські почуття, а волонтерська діяльність, зокрема, є оптимальною умовою прояву альтруїзму, гуманності для самореалізації та самовдосконалення людини будь-якого віку.

Волонтерська діяльність здійснюється за рахунок волонтерської допомоги. Волонтерська допомога – роботи та послуги, що безоплатно виконуються і надаються волонтерами та волонтерськими організаціями. Волонтерська діяльність є формою благодійництва [9].

Як відомо, матеріальну допомогу найбільш вразливим верстам населення, хворим та інвалідам можуть надати організовані форми благодійництва.

Закон визначає, що благодійна діяльність – добровільна особиста та/або майнова допомога для досягнення визначених цілей, що не передбачає одержання благодійником прибутку, а також сплати будь-якої винагороди або компенсації благодійнику від імені або за дорученням бенефіціара [10].

Закон України «Про благодійну діяльність та благодійні організації» не виділяє такої форми як волонтерська діяльність, а передбачає лише благодійну та меценатську діяльність. Враховуючи це вважаємо за доцільне виключити дане положення з Закону України «Про волонтерську діяльність».

Відповідно до норм чинного законодавства волонтерська діяльність ґрунтується на принципах

законності, гуманності, рівності, добровільності, безоплатності, безкорисливості, неприбутковості.

Принцип законності – це відправні засади, незаперечні засадничі вимоги, які лежать в основі формування норм права [11, с. 69] і ставляться до поведінки учасників волонтерської діяльності.

Принцип гуманності – проявляється в повазі людини, у піклуванні про неї, зокрема в забезпеченні соціального захисту певним категоріям людей. [12, с. 67]. Принципи гуманізму і соціальної держави обумовлюють існування обов'язків держави дбати про добробут і гармонічний розвиток власних громадян, гарантувати їм достатній життєвий рівень і соціальну захищеність. Гуманність є засадою благодійництва та благодійної діяльності, захисту тварин від жорстокого поводження, принципом надання соціальних послуг, психіатричної допомоги. Гуманістичну спрямованість, мають закони України «Про волонтерську діяльність», Закон України «Про благодійну діяльність та благодійні організації» та ряд ін.

Принцип рівності особи можна визначити як гарантування кожному члену суспільства, незважаючи на будь-які його індивідуальні ознаки (за винятком обставин, передбачених Конституцією й законодавством), однакових можливостей для реалізації конституційних прав і свобод, покладення на осіб, які знаходяться в однаковому правовому становищі, рівних обов'язків, а також забезпечення рівності всіх перед законом і судом.

Принцип добровільності передбачає самостійність і добровільність прийняття рішення про участь у волонтерській діяльності.

Принцип безоплатності означає відсутність плати за волонтерську допомогу.

Безкорисливість – принцип, згідно з яким волонтер чи волонтерська організація не повинні використовувати досягнуті результати для власної вигоди (нами була розглянута інша точка зору).

Принцип неприбутковості (непідприємницький характер) волонтерської діяльності пов'язаний з відсутністю мети на отримання прибутку [13, с. 123].

Волонтерська діяльність може здійснюватися як волонтерськими організаціями, так і окремими волонтерами за наступними напрямками:

- надання волонтерської допомоги з метою підтримки малозабезпечених, безробітних, багатодітних, бездомних, безпритульних, осіб, що потребують соціальної реабілітації;
- здійснення догляду за хворими, інвалідами, самотніми, людьми похилого віку та іншими особами, які через свої фізичні, матеріальні чи інші особливості потребують підтримки та допомоги;
- надання допомоги громадянам, які постраждали внаслідок стихійного лиха, екологічних,

техногенних та інших катастроф, у результаті соціальних конфліктів, нещасних випадків, а також жертвам злочинів, біженцям;

- надання допомоги особам, які через свої фізичні або інші вади обмежені в реалізації своїх прав і законних інтересів;
- проведення заходів, пов'язаних з охороною навколишнього природного середовища, збереженням культурної спадщини, історико-культурного середовища, пам'яток історії та культури, місць поховання;
- сприяння проведенню заходів національного та міжнародного значення, пов'язаних з організацією масових спортивних, культурних та інших видовищних і громадських заходів;
- надання волонтерської допомоги для ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій техногенного або природного характеру;
- надання волонтерської допомоги за іншими напрямками, не забороненими законодавством [9].

Законом передбачено, що волонтерська діяльність та волонтерська допомога регулюються відповідними договорами.

Договір про провадження волонтерської діяльності.

1. За договором про провадження волонтерської діяльності одна сторона (волонтер) зобов'язується за завданням другої сторони (волонтерської організації) особисто безоплатно надавати волонтерську допомогу її отримувачам протягом установленого в договорі строку, а волонтерська організація зобов'язується надати волонтеру можливість здійснювати волонтерську діяльність та відшкодовувати волонтеру витрати, пов'язані з виконанням договору.

Договір про надання волонтерської допомоги.

1. За договором про надання волонтерської допомоги одна сторона (волонтерська організація) зобов'язана надавати на користь іншої сторони (отримувача) визначені в договорі види волонтерської допомоги шляхом залучення до виконання волонтерів протягом встановленого в договорі строку, а отримувач зобов'язаний прийняти волонтерську допомогу [9].

Висновки. Держава своєчасно реагує на потреби часу, про що переконливо свідчить визначення у законодавчому полі основ державної політики щодо волонтерства та внесення змін до чинного законодавства.

Проаналізувавши поняття та ознаки волонтерської діяльності ми прийшли до наступних висновків, враховуючи, те, що Закон України «Про волонтерську діяльність» був прийнятий в 2011 році, необхідно адаптувати його до потреб сьогодення.

На нашу думку потрібно більш чітко визначити поняття волонтерської діяльності, а саме: волонтерська діяльність – добровільна, безоплатна, соціально спрямована, неприбуткова діяльність, що здійснюється волонтерами та волонтерськими організаціями;

– виключити з ст. 1 положення, стосовно, того, що «волонтерська діяльність є формою благодійництва»;

– розширити напрямки волонтерської діяльності, п. 3. ст. 3 доповнити: надання допомоги громадянам, які постраждали внаслідок стихійного лиха, екологічних, техногенних та інших катастроф, у результаті соціальних конфліктів, нещасних випадків, внаслідок АТО, а також жертвам злочинів, біженцям, переселенцям;

– пропонуємо розробити типову форму договору про провадження волонтерської діяльності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Всеобщая декларация добровольчества / XVI Всемирная конференция добровольцев Международной ассоциации добровольческих усилий (IAVE), Амстердам, январь, 2001. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.volunteer.ru/5/1/5_1_dekl1.htm
2. Конституція України // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
3. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел]. – К. : Ірпінь : Перун, 2005. – 1728 с.
4. Історичний словник української мови / [під ред. С. Тимченка]. – Т. 1. – Х. : Українська радянська енциклопедія, 1932. – 947 с.
5. Словник староукраїнської мови XIV-XV ст. – Т. 1. – К. : Наукова думка, 1977. – 633 с.
6. Аналіз закону України «Про волонтерську діяльність» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://civil-rada.in.ua/?p=860>
7. Гончаренко В.О. Безоплатні договори за цивільним законодавством України / В.О.Гончаренко // Актуальні проблеми держави та права. – 2010. – С. 239-245.
8. Кудринская Л.А. Добровольческий труд как объект и предмет социологической науки / Л.А. Кудринская // Перспективные направления развития теоретической социологии в России рубежа XX–XXI веков / Под ред. В.А. Мансурова, С.И. Григорьева. – Москва–Барнаул: Изд-во АРНИЦ СО РАО, 2003. – С.348-359.
9. Про волонтерську діяльність : Закон України // Відомості Верховної Ради України. – 2011. – № 42. – Ст. 435.
10. Про благодійну діяльність та благодійні організації : Закон України // Відомості Верховної Ради. – 2013. – № 25. – Ст. 252.
11. Андрощук С. Принцип верховенства права: визначення, співвідношення із суміжними поняттями, особливості законодавчого закріплення і реалізації / С. Андрощук // Юридичний журнал «Юстиніан». – 2005. – № 11. – С. 65-69.
12. Філософія права : підруч. / О.Г. Данильяк, О.П. Дзьобань, С.І. Максимов [та ін.] / за ред. проф. О.Г. Данильяна. – Х. : Право, 2009. – 208 с.
13. Уварова О. Загальні принципи права та їх роль у правозастосуванні з позицій природно-правового і позитивістського підходів до права / О. Уварова // Вісник Академії правових наук України. – 2008. – № 2. – С. 35-39.

Кривенко Юлія Васи́лівна

ВОЛОНТЕРСЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ: ПОНЯТТЯ ТА ОЗНАКИ

Враховуючи підвищений інтерес до волонтерської діяльності проаналізовані основні аспекти відносно поняття, загальних засад, підстав, напрямків та впровадження волонтерської діяльності. Чинне законодавство стосовно волонтерської діяльності потребує доопрацювання.

Ключові слова: волонтерська діяльність, добровільність, безкорисливість, соціальна направленість, неприбутковість.

Кривенко Юлія Васи́лівна

ВОЛОНТЕРСКАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ: ПОНЯТИЕ И ПРИЗНАКИ

Проанализированы основные аспекты относительно понятия, принципов, оснований, направлений и внедрения волонтерской деятельности. Действующее законодательство регулирующее волонтерскую деятельность требует дальнейшей доработки.

Ключевые слова: волонтерская деятельность, добровольность, бескорыстность, социальная направленность, неприбыльность.

Kryvenko Yulia Vasylivna

VOLUNTEERING: CONCEPT AND FEATURES

Taking into account increased interest in volunteering analyzes the main aspects relative concept, general principles, reasons, trends and implement volunteer activities. Current legislation regarding volunteering needs some work.

Keywords: volunteering, voluntary, selflessness, social relevance, not for profit